

УДК:811.111'25'373.612.2(=161.1):821.111л-1.08

ЗАПОЛЬСЬКИХ С.П., КУДРЯВЦЕВ О. В.
(Запорізький національний університет)**ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОРИКИ ІМАЖИЗМУ
НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕЗІЙ ЕМІ ЛОУЕЛЛ**

У статті розглядаються розбіжності відтворення метафорики поезій імажизму, обґрунтовується доцільність перекладацького вибору.

Ключові слова: метафора, метафорики, поезія імажизму.

Кудрявцев А. В. Передача метафорики имажизма на примере русскоязычных переводов стихотворений Эми Лоуэлл. В статье рассматриваются расхождения в передаче метафорики поэзии имажизма, обосновывается целесообразность переводческого выбора.

Ключевые слова: метафора, метафорики, поэзия имажизма.

Kudryavtsev O. V. Rendering the Metaphorics of Imagism through the Examples of Russian Translations of the Poems by Amy Lowell. This article reviews the differences in rendering the metaphorics of imagist poetry and substantiates the expediency of translation choices.

Key words: metaphor, metaphorics, imagist poetry.

Художні тексти містять ті чи інші тропи, фігури мови або інші засоби надання виразності висловлюванню, що виконують особливу функцію мовних одиниць – стилістичну. Передача різноманітного виду стилістичних функцій з однієї мови на іншу вимагає особливого роду перетворень, які допомагають зберегти або модифікувати вихідну емоційно-естетичну інформацію. Специфічною особливістю творів імажизму є їх інтертекстуальність та насиченість метафорами, що чинить певні складності при перекладі. **Метою** дослідження є обґрунтування доцільності того чи іншого перекладацького вибору в контексті специфіки поезії імажизму. Відповідно до мети виникають наступні **завдання**: представити погляди науковців на переклад метафори як стилістичної фігури; розглянути низку російськомовних перекладів поезій Емі Лоуелл, проаналізувати перекладацькі прийоми, до яких вдавались перекладачі, та виявити найбільш вдалі/невдалі перекладацькі стратегії. **Предметом** дослідження є способи і засоби відтворення метафорики в поезіях імажизму. **Об'єктом** дослідження послуговували російськомовні переклади поезій Емі Лоуелл, виконані А. Кудрявицьким, А. Пустогаровим та Г. Кружковим.

Метафора пов'язана з образним використанням слів та речень і повністю залежить від звичайного або буквального значення слів, і, відповідно, речень, до складу яких вона входить. В ній певні слова набувають нового, або як його іноді називають, «розширеного» значення. В зв'язку з цим є доцільним зазначити, що досі осторонь залишається первинне, або буквальне, значення слова. Чи залежить метафора від нового чи розширеного значення – це ще не досить ясно, але те, що вона залежить від буквального значення, є безсумнівним. Адекватне уявлення концепту метафори обов'язково повинно враховувати те, що первинне або буквальне значення слів залишається дієвим і за їх метафоричного вживання. Можливо, тоді можна буде пояснити метафору як випадок неоднозначності: в контексті метафори певні слова мають і нове, і своє первинне значення. За Девідсоном, сила метафори прямо залежить від нашої невпевненості, від наших коливань між цими двома значеннями [Davidson 1978, p. 33]. Іноді слово в одному і тому ж контексті має два значення, причому слід одночасно враховувати обидва. Або, якщо ми вважаємо, що слово передбачає тотожність значення, можна сказати: те, що на поверхні виступає як одне слово, насправді представляє собою два слова.

Як зазначає Девідсон, неможливо дати вичерпний опис того, що завдяки метафорі ми побачили в новому світлі. Вони насправді примушують нас помітити те, що інакше могло б лишитися непоміченим, часто допомагають нам помітити властивості речей та предметів, які ми раніше не помічали. Метафори розкривають перед нами вражаючі аналогії та схожості [Davidson 1978, p. 38]. З точки зору інтерпретативного підходу, мовна метафорики опосередковано відображає соціально-культурний досвід людини та представляє собою своєрідну семіотичну матрицю дуже складної організації, оскільки один і той самий об'єкт може отримувати різне, іноді неочікуване метафоричне осмислення.

Тому, на нашу думку, задля адекватної інтерпретації авторської метафори перекладач повинен переломити через свою свідомість, спроектувати на себе образи автора, щоб відчутти прихований зміст і відтворити його в перекладі. Слід зазначити, що особливу складність при перекладі метафоричної одиниці створюють такі метафори, принцип побудови яких відрізняється в вихідній мові та мові перекладу. В таких випадках перетворення можуть бути досить значними, а саме, можуть супроводжуватися заміною самого стилістичного статусу одиниці, наприклад, замість вихідної метафори в перекладеному тексті може з'явитися порівняння або метафоричний епітет або інший троп. За визначенням Казакової, «в багатьох випадках розгорнута метафора вимагає структурного перетворення, яке полягає як в словесній, так і в граматичній зміні вихідного тексту, якщо це зумовлено розбіжностями в принципах комбінаторики між вихідною мовою та мовою перекладу» [Казакова 2001, с. 241]. Вона вважає, що структурні ускладнення виникають також у відношенні такої розповсюдженої образної форми англійської мови, як метафоричний епітет, який може бути виражений атрибутивним або субстантивним словосполученням або навіть їх комбінацією, що в цілому не притаманна українському та російському синтаксису.

Отже, на основі вище зазначеного закономірним є висновок, що при перекладі слід враховувати художній світ поета, особливості його стилю, поетики, символічність та метафоричність значення створених ним образів, їх приховані та асоціативні значення, а також особливості тих ролей, які вони грають з метою передачі глибинного підтексту, а також естетики твору. Поетичний світ імажистів є складним і багатогранним. Для їх поезії є характерним широке використання метафор, актуалізація символічності створених ним образів, надання глибокого прихованого підтексту та звертання до міфології. На нашу думку, метод розшифровки прихованого змісту метафори – віднайти той вплив, який вона чинить на нас – робити наголос на змісті думок, які викликає метафора, і вкладати цей зміст в саму метафору.

У ході дослідження нами було проаналізовано два вірша Емі Лоуелл “Wind and Silver” та “Night Clouds”. В першому вірші представлений нічний пейзаж: осінній місяць пропливає понад ставками. Незважаючи на його стислість, вірш щедро збагачений епітетами та метафорами, до відтворення яких кожен перекладач підходить по-різному. “*Greatly shining the Autumn moon floats in the thin sky*” – саме небо порівнюється тут із застиглим ставком. А. Пустогаров інтерпретує цей образ досі специфічним чином: “Невыносимо сияя, осенняя луна плывет в чистом небе”. На перший погляд, метафора збережена, адже місяць саме пливе у небі. Проте, забарвлення образу набуває іншого відтінку. “Невыносимо” – гіперболізований епітет з дещо негативною конотацією, що може бути застосованим хіба що до сонця так само як і обставину “в чистом небе” можна хіба що уявити протягом дня. Тобто нічна атмосфера зрозумілим чином змінюється на денну, що само по собі є антонімічним задуму автора. Г. Кружков, в свою чергу, інтерпретує даний образ інакше: “Торжественно сияя, осенняя луна скользит в небесах опустевших”. На буквальному рівні метафора дещо розмивається, адже місяць вже не “пливе”. Проте, влучний епітет “опустевших” допомагає зберегти цілісний образ тихої ночі. Варто зазначити, що образ в імажизмі є комплексним, тобто метафора є однією з його складових, що, зазвичай дуже концентровано містяться у вірші. Центральною метафорою у даному вірші є зображення ставків у якості драконів: “*And the fish-ponds shake their backs and flash their dragon scales*”. Таким чином автору вдається поєднати нічну нерухомість, застиглість з пожвавленням. У перекладі А. Пустогарова це пожвавлення приймає наступний вигляд: “У прудов с рыбой подрагивают спины, посверкивает их драконья чешуя”. Перекладач вирішує пожертвувати образом велетенських чудовиськ заради буквалістського “fish – с рыбой”. З'являється також і літота: “подрагивают; посверкивает”. На нашу думку, це є прикладом невинуватих перекладацьких рішень, що є не зумовленими об'єктивними факторами. Образ ожилых велетнів безповоротно загублений. У перекладі Г. Кружкова ці велетні є такими: “И трепещут скользкие спины озёр, и вспыхивают драконьей чешуей”. В цьому перекладі за допомогою синонімічних трансформацій “трепещут; вспыхивают” збережена грандіозність, велич метафоризованих “героїв”. В цілому, переклад Г. Кружкова можна назвати більш вдалим. Проте, на нашу думку, найвдалішою була б стратегія збереження персоніфікації оригіналу “fish-ponds shake... and flash...”. В обох перекладах в активній позиції стоїть спина та драконівська луска, але саме ставки є активними діячами в оригіналі. Зберігши

цю відповідність на граматичному рівні, образ “анімованості” міг би бути повністю збережений.

Другий вірш є аналогічним першому нічним пейзажем. Тут нічні хмари у вигляді білих коней скачуть по небу, переслідуювані сонцем-тигром з вогняним язиком. В даному вірші представлена розгорнута метафора, що поєднує образи природного світу з образами світу тваринного. Як і в першому вірші, нічна нерухомість поєднується тут із динамічним рухом: “*The white mares of the moon rush along the sky beating their hoofs upon the glass of heavens; The white mares of the moon are all standing on their hind legs pawing at the green porcelain doors of the remote heavens*”. Обидва розглянуті переклади А. Кудрявицького та Г. Кружкова є вдалими і талановитими, хоч кожен з них має свою певну індивідуальність. Динамічна атмосфера дещо порушена в перекладі А. Кудрявицького: “Белые лунные кобылицы замирают на задних ногах, стуча передними в зеленые фарфоровые двери дальних небес”. Однією з найважливіших характеристик образу імажизму є його гармонійність, цілісність. В даному перекладі ми бачимо коней завмираючими, що порушує образну послідовність та слугує прикладом смислового розвитку в хибному напрямку. В перекладі Г. Кружкова динамічність навпаки є напрочуд виразною: “Белые кобылицы луны взвываются на дыбы, ударяя ногами в зеленоватую фарфоровую дверь Неба”. Дуже доречною тут є також і літота “зеленоватую”, адже насичений зелений колір погано гармоніє з описом нічного неба. Наступна метафора це сонце-тигр: “*Or the tiger sun will leap upon you and destroy you with one lick of his vermilion tongue*”. А. Кудрявицький перекладає цей образ наступним чином: “Иначе солнечный тигр обрушится на вас и вы погибнете в его пламенеющей пасти”. На прикладі першого вірша ми вже робили припущення про збереження оригінального статусу діяча як вдалу стратегію при перекладі метафорики імажизму. У даному випадку смисловий розвиток є цілком адекватним засобом перекладу, але все одно він не є зумовленим жодним об’єктивним фактором та шкодить цілісності образу. Переклад Г. Кружкова, в свою чергу, слідує вищезазначеному принципу: “Ибо солнце-тигр настигнет вас одним прыжком и спалит одним касанием алого языка”. На нашу думку, беручи до уваги першорядну вагу відтворення оригінального образу, перекладач має приділяти особливу увагу перекладу метафорики, адже саме вона є тим каркасом, на якому тримається те особливе, найважливіше для читача авторське сприйняття оригіналу.

Висновки. Провівши дослідження ми визначили, що поезія імажизму викликає специфічні труднощі при перекладі. Кожен перекладач стикається з вибором – чи то дотримуватися більш буквальної інтерпретації тексту, чи то більш вільної, творчої. Від цього вибору безпосередньо залежить адекватний переклад авторської метафорики. Варто зазначити, що метафора є однією з найсуттєвіших складових образу в імажизмі. Враховуючи специфіку цього літературного напрямку, можна зробити припущення, що метафора є центральною стилістичною фігурою в творах імажизму, яка зазвичай є розгорнутою, комплексною. Переклад окремих складових метафори, базуючись на їх контекстуальному значенні, а також збереження авторської персоніфікації та імпліцитних елементів тексту були виділені як найбільш доречні та обґрунтовані перекладацькі прийоми. Невиправдана гіперболізація або літота, що суперечить атмосфері оригіналу, так само як і хибний смисловий розвиток були виділені як необґрунтовані та не зумовлені об’єктивними чинниками. Врешті решт поетичний переклад є актом творчості, тому вирішальними факторами в ньому залишаються індивідуальність і талант перекладача.

Література

Казакова Т.А. Практические основы перевода. – СПб.: «Изд-во Союз», 2001. – 320 с. Davidson D. What Metaphors Mean // Critical Inquiry. – 1978. – № 5. – P. 31-47.